

ЭКИ-ЛЕ ШИИТПИРЛЕР

Часын-кара дөңсө кылдыр аялдар-тынган чыткан Балгазын чогууну ховулары ам мырнай эске шийин кире берген: тараа кулакталып үнгөш, тараа шөлүн чингир ногаан өң-беле хенкерипкен. Мыа бо көрүш бөзүн «Революциянын чалбыжы» колхозтун механизаторлары болгаш тараажылары чаз беш чылым ба-тайм чазын организастыг, дүргөн темп-биле шынарлыг чоруткан дээр-ани херекчелер турар.

«Агроном — хову ажылында кол командирлик» деп, колхоз баштаар черинин башкынын мурнунда стени-нин бир булуңунда бичин каан болду. Специалист дугайында бо пар-тийжи сөс бо колхозта индиг хүн-дүктелге четкени-даа анаа эвес бо-гай. «Революциянын чалбыжынын» кол агроному, Тыва АССР-нин Дээди Советинин депутаты Ольга Павлова Чуваа болгаш артында эске-даа специалисттери колхоз бугурулгезинде боттарынын туружун шын ээлеп, оларга лаандырган амыл-терек дөш чүткүлүг, харымсалгалыг аялдап туралар.

— Бо хүннерде бисте амыл-ла хей — деп, парторг секретары Га-рип Иванович Бакуров чуталай-дыр. — XXIII съездинин болгаш СЭКП ТК-нын май Пленумунун шийтпирлерини чонга таныштырып, амылдарла боттарынын хүн бурунчу кол ай-тырмы, а оон анында бистин иштин колун айтырмаларына база хей. Чи-же, Тывага өң баштайгы колхозтар-нын бирөөн — «Революциянын ча-лбыжынын» төөгүтүн бижирин, оон ийнал кол агрономутус Ольга Па-влова мадаа аялдала-ла чарбин чыл бөөт турар...

Танды районда бо хоочун колхоз тараалан болгаш алаан сурагыш берген. Агаар-бойдуе талазы-биле берге тургулаан сөөгү ийи-үш чыл-да бөзүн бо артык бугу республика-да эң дээр дүктүү естүрүп ап кел-ген. Мадаа кол агрономуну улут-хуу аажок улут дээрин дорт чуталаар херек. Камалашкынны берге чыл-дарда бөзүн тараа болгаш эске-даа

көзө амыл-агыл культураларынын туруштут дээр дүктүүн естүрерин хандырып, механизаторларын, та-раажыларын бо чутуда херекче биз-дилеп «командирлик» турар кол агро-ном СЭКП ТК-нын май Пленумунга холбаштыр кандыг бодалдыгыл, чо-лун планнап туралы деп айтырып су-лун ботуру чутаажок.

— СЭКП ТК-нын Пленуму эки-ле шийтпирлер хүлээп алган-дыр — деп, Ольга Павлова чуталай-дыр. — Боттандырып-биле Пленумунга шийт-пирлерин айтырмалары, төлөвилең хемчеглери көзө амыл-агыл бугу-рулгезинин өң үндөзүн айтырмалар-ынга хамаарышкан. Шынар-ла кө-дөз амыл-агыл бугурулгезин, илангыз чөз амыл ам үдө колдуунда-ла суг айтырылган дыка хамаарылгалыг болуп турарын кым билбес боор: хей күш удурун тургаш тарып алган тарааларыныс кандаашкынныг чыл-дарда каракка көзүлүр-ле черже дүдүгүн кире боор, а тараажылар суг болза аар дикшеш, чүтө өөрт, дээрже көргүлээр турлу; тула-шал-бага алыскан, аялгал чок чылар эки черлерин чөзө дээрли. Ам ол «халаттарга» удуз улуг покод өгө-лөөн. Оон амыл-агыл бүртүз хей чүтүлү алыр.

Тыва республикага сугтаттыг чөз амылны калбарып болурун бугу аргалары бар. А амылыны оон эвөөн-ле кезең аялгал, харын-лаа оон бөзүн орта аялгал шызалай турар бис. Мадаа бистин «Револю-циянын чалбыжы» колхоз база бу-рун амылдарынын дээр, агроном то-дотай сан-түнерин аады.

Балгазында 800 ажыг гектар чер-нин сугтарын болур арга бар. Ол шал-деринин эрги ийи бугалары барык шал-даа калдыган, кылганы база болуун — шандагы хуу тараачынар хол-биле казып үнүгөн бугалар. Баштай партиядын XXIII съездинге, оон соонда ТК-нын май Плену-мунга сугтаттыг чөз амылнын дугайын чуталаан демгелээни сөөлүндө кол-хоз тарымаларынын шөлүн өөренип көрүп, сугтаттыг шөлдөн чүтүп ап бо-лутун чикер-биле саппа көргөн. Бир

эвес сөс чүс ажыг гектар черин суг-тараш тарыыр болза, ортумак дү-жүт, Пленумга демгелээни ышкаш, 26—27 центнер деп алырга, кол-хозтун сөөгү ийи-үш чылда ап кел-ген 12 центнер ортумак дүжүгүгө денгээрге, ол шөлө дүжүт ийи ажыг катан бедир болгаш 12 муң центнер ажыг немелде тарааны боор.

Мурунда сугтаттыг черлерин чөдүр үлөвейин турганында ол черлер барык калдыган, сугтарылга бугалары үрелип, чамдыктары бүткен. Ийчангаш ам ол бугаларын эде-дерип, алдымн эгелээ. Иштин буга-нын дөзүн кылган, 13 км дүртүт черин алдымн аштаан. Мыа бир грейдер аялдала турар. Буганын кылдыганынын хиреи-биле бо чыл-дан 180 гектарда мал чени культу-раларын сугтаргаш тараан. аркан 200 гектар шөлү чайгы аңдарылга-да киирип турар. Ол шөл Иштин бу-ганын аркан 8—10 километрин чө-дир кылдыптарга база сугтарылгалыг болду.

Көдөз буганын тарыла шөлү элөөн делгем—500 ажыг гектар. Ону кыл-дырынга хей ажыг болгаш күш не-геттирин. Буганын дөзүн кылдыр, хөөлөк тургузар, уңуз барык чар-тып казар. Моон ужурунда ол буганы күске чөдир кылган, оон шөлүн ке-дир чымын аялгалга киирер. Ий-чангаш тарыла шөлүндө сугтарым-нын болуу бүтү шөл ынчаар аялгал-га киирер. Оон анында, бугалар аялгалга кирген сөөлүндө, бугу шөлү суг-биле бурун хандырышкан. Балгазын сугуру ногаачыларынга улут ажыктыг болуп, ийи болгаш эске-даа тарымал үнүштөрүн суг-би-ле хандылар.

Болхоз девискеринде 6000 гек-тар кончүт эки шөлүн балгаш-ту-лаага алыскап, аялгал чок чы-дарын Ольга Павлова сеткил хо-муд чутаалады. Колхоз чүтө болу-нуч биле ону кевирип апарынын аргак чок. Бир эвес ол тулаа бол-гаш чадан үнүштөр эжелөөн улут шөлү шилгелдир аптар болза, амыг тарыла шөлүндө ап турар дүжү-тү, мал ченин бурун бербишкан, мал-

га кончүт эки олар-белтир база үнөр. Оон анында, ол-ла бугу черлер колхозту долгандыр, мырнай ча-нында. Транспорта чарылда, бри-гададарынын кежиринге үе-шак каш катан кымырлар. Бо бугу колхозка хей немелде орулганы боор болгаш тулаалыг черлерин кевиригерге үн-ген чарылдалы дүргөн дуглаар арга-ны боор.

Колхозта мелiorация техниказы — грейдерлер, дөңгөлөк болгаш чапан үнүш кезикчилери дамы турукчу-лары чок болганда бо айтырмны шийтпирлээри берге. Ийчангаш, колхоз баштаар чери республиканын суг амыл-агыл органнынын дуза-зынга улуту-биле илдеген турар. Ол черлерин кевирип дугайында айтырып 1952—1953 чылдарда база көдүр-лүп турган болгаш анаа тускай эк-спедиция аялдала, төлөвилең-смета-документаларын аялдала кылып тур-ган. Ам ол ара соксаан ажыды улам-чылап болурунча артаан республика организациалары өөренип көөрү ба-за күзөгич.

Пленумун шийтпирлеринин кол утказы чүтө мелiorация айтырым эвес, а анаа даянган база эске-даа агротехниктиг хемчеглеринин комп-лексинин калбаа-биле билдирип аялгал тургаш, көдөз амыл-агыл бугурулгезин, илангыз чөз амыл, оон иштинде тараа бугурунун улам дүргөн хөжүдүрүн хандырып болуп турар. Бо талазы-биле балгазынча-лар бо чымын биче эвес ажыды кылганын демгелээр херек. Колхоз нинитин-биле 12000 гектар тарымал-зын майнын баштайгы чартындаа бурун дооскан. Оон иштинде кол-култура кымыл-тасты 7660 ганы (плавдан 60 гектары ажыг) тараан.

Тарымалын иштин шынары эки бол-ганында бүтү тарыла бир дески аки үнүш эгелөөн. Часкы хову ажыдарын механизаторлар нинитин-биле эки чоруткан болгаш оларнын иштинден К. Клаус, Т. Кузнецов, М. Лапшин, В. Кочага, Н. Козмин,

Б. Даба, А. Сергеев, Н. Калван оларнын бедик бугурулгезин болгаш эки шынарыг амылдарын онзалап демгелээр херек.

Бедик дүжүтү амыр дээр, мага-дылалыг хемчеглерин алган. Кол-хозка эки дүжүтү берип болур деп шенеттинген «Харьковская» сор-тун кымыл-тазын 1000 гектарга чаш-кан. Мурундан тура эки түнөөдө берип келген кымын огурулгүт ча-жылганы 2100 гектарга чоруткан, 2000 гектары хана каракталчак ар-га-биле чашкан. Чажылга мурунда 107 тонна аммиактыг селитраны кы-зыл-тас шөлүгө, 60 тонна суперфос-фатты кукуруза шөлүгө, 10 тонна хлорлуг калийин картофель шөлүгө төккөн. Нинитин-биле 3000 тонна ирдини едети тарыла шөлүндө төк-күлөөн. Ам «чалгынын» өнүктө-рүшүн хөжүкчелерге болгаш бок үнүштөргө удуз аммиактарын само-лет-биле чаштырарынга белеткед ажыдарын чорудуп турар бис деп, кол агроном чутаалап турар.

Келир чылдын дүжүдү дээр сагыш салымшкын база өң темпиде. Чайгы чер аңдарылганын планы 3000 гектар, май 15-ке чөдөр оң 2000 ажыг чардыган, арктанын июнь 10-га чөдир доозар деп турар. Чайыа аңдарар черзерге ирдини едөк төгө-рин калы чорууп турар. Ам үдө үш автомашина, бир процентиг трактор ол черлерге өдөк сөөртүп турар.

— СЭКП-нин XXIII съездинин болгаш ТК-нын май Пленумунун шийтпирлеринин сорул кирген бал-газынын тараажылар күш-ажымын холдарын бичин-даа кошмак кыл-байн аялдала турар. Бедик дүжүтү амыр дээр ап чоруткан хемчеглери-н, олар шүптү эвес болгаш четпес-терил-даа болза, бо күзүн багай эвес дүжүтү амыр хандырып боор деп илдегилдиг бис — деп, Ольга Павлова Чуваа түнөп чутаалады. Шынар-ла ол илгелде быгыг үндөшүн бары үстүндө фактылардан көстүп турар-дыр.

С. ЧИЖИТ.

Магнитогорский металлургия комбинатынын анык амылчынары кың эилдиринчи Иван Сороскин (оң талазында) болгаш дузалачы Хан-зур Ирмаков хүн буру пландан ажыг 10—15 тонна кымын берип турар. Оларнын хандырып турары он үшү мартен суугузуңу бугу коллективн тергин эки аялдала турар. СССР-нин Дээди Советинге сонгуда хү-нүгө чөдир пландан ажыг 1000 тонна металлды бээрин олар хүлээген. СЭТА-нын фотохрониназы.

Күзел боттанган

Салчак Чамбыл эки өөренимдиги болгаш чурум-сагылгалыг өөреник-чилерини сагышта киирип турган. Талай ортумак школазынын он бир кызын чедикшигинин дооскан, улаштыр каяа өөренирин азы амыл-дарын ада-иеси, эш-өөрү-биле сүмө-лөжип, чалымы назымнын дүвүреді бергени хей саныг айтырмаларын узе шийтпирлээринче ол даламч берген. Ийак хемч — Хемчигиң ха-ймынын агымдарынын бадан чыла-рыг, оон бодалдары ынчаар хай-ымшкынын артып, күзелин хай-ымштырган. Оон бодалдары мурну-дан тура күзеп ховура күзелинге белеткеп, улам-ла чалгыналга берген ышкаш болган: Ак-Довуракта даг-дугуңу бугурулгезин оон сагыш-сеткилинде ыраастаан.

Даг-дугуңуң алдыналчак улам-зын свиргилештир дыда сонмап, тайылбырлап турган башкымында айтырып салып турганын сагын чо-руулап, анык кыс комсомол райко-мунга чөдө ховуң мөлтөзүн бөзүн эскербейн барган. Салчак Ча-мбыл Бугу-шөлүл ужуру-дузалыг улут бугурулгезин комсомолчу пүтөкү-биле келеш, аялдалышкан, даг-дугу аргылаар талазы-биле техникумунуң бирги курууңу дооскан, лаборант-лап эгелөөн. Лабораториянын ээлчег мастери Тамара Иванова Кузнецова комсомолчу кымын дугайында мын-чаар чутаалады:

— Лабораторияда шүптү комсо-молчу уруулар аялдалап турар, олар коммунистиг күш-ажымын шалымчыла деп бедик атты чөдип алыр дээр чангыс энтиг, деминг аялдалап, чурттан туралар, а Сал-чак Чамбыл болза кандай-даа далам-чак ас сеткилдиг, бедик шынарыг күтүсөдир кийи. Билдирмес чүве та-варын бергенде, дораан-ла айтырып алмыр, фабриканын шийик үндү-рүккен артычында даг-дугуңуң волокозу бар бе, азы чон бе дээрин аялдар талазы-биле мастер апарган. Бир эвес, артычында волоко бары биядыне берген болза диспетчерин дүвүрөткө-биле эгелөөн. Оон чүткү-лүг аялдалап турарынга мынчанга мын бис.

Комсомолчу кыс хей-ининин амылгана илдегилдиг киирип тур-ган. СССР-нин Дээди Советинге сон-гудамын бедик демгелге артыр-гени дузалалыг, агитатор хүлээ-гезин эки күтүсөдир турар. Анык сонгукчуларын дадымын тургу-тарына илдекейиг кииришкен.

Ийи күзелиң бугулар шийик ал-ган мергелелгине тымынгар амыл-дап, эш-өөрүңе үлгөргөңү күзүгүң, бугушүң ишчн болганынга бис чортуулаштып тур бис.

О. ОНДАР.

Социалистиг чарышче сагыш салза

1966—1970 чылдарда СССР-ниң улус амыл-агынын хөжүдүрүнүн беш чыл планчыны талазы-биле СЭКП-нин XXIII съездинин Дирек-тиваларына сорул кирген Танды рай-онда «Элегес» совхозтун саанчы-лары бедик аялдуушкунуң, ший-мипкин аялдалап туралар. Саанчы-лар беш чылдын баштайгы чалы-мын бирги кварталдыг сугт саала-зынын планын 126,7 хуу, күрүңге сугт сааларын 181 хуу күтүсөткен.

Сугт саалазынын болгаш күрүң-ге сугт сааларын талазы-биле фер-маларын аразынга калбарган соци-алистиг чарыштын тинчелерин Көү-дүн сугт-бараан фермалыг болган. Ий-ла саанчы Е. Давыдов бугуна бич-жылгаан инек буртууңуң-не 468 кг сүтү саап, чарыштын тинчелерин болуп, кымын үнчелди бичи-биле туруп турар. Ол ийиш Шүра Хо-валыг, Нина Корнилова олар боттары-нын мурунда салдыган сорулгалар-нын база чедикшигинин күтүсөдир ту-рарлар.

Күрүңге сугт сааларын планын 174 хуу, сугт саалазын — 168 хуу күтүсөткен Катк ферманы чарыш-канын чени алган. Мында саанчы Елена Пестерева бугуна бичылган 22 инектин бирөөнүн-ле бирги квар-талда 724 кг сүтү саап ап, сугт саалазынын талазы-биле совхозтун бедик көргүзүлүг саанчымы болу берген. Саанчылар Тамара Харина, Биче-кыс Байкара олар саар инек буртууңуң 612—623 кг сүтү саг-ган.

Совхоз чарык чылда күрүңге сугт сааларын планын шийиңу баш-тайгы чартында бурун күтүсөдир дээрн чутаажок. Ону күтүсөдирге фермаларын амыл-ишчилеринин күш-ажымы үдүү кол рольду ойнал турар.

Ийи түрбүлө, совхозта амыл-чын комитетинин даргазы эш М. Мер-кулов болгаш мал амыл-агынын тускай өргөткүлгери фермалар аразында со-циалистиг чарыштын түнчелин ай санында үндүрбейн келген. Моон ужурунда апрельде саанчылар бот-тарынга бичылган саар инектерин-ден чөзө сүтү саап алганын бөзүн билбес болулаан.

Саанчыларын саар инек буртуу-ден чылда каш килограмм сүтү саап алырынн хүлээлгелерин база кыл-баан. Каткка ийи кожа турар ол фер-маларын совхозтан чангыс каттыш-кан ферма кылдыр түнчелин кылып турар. Оларын аразынга чарышты база органиастаан, фермалар өргө-лөкчилери П. Носова, Оон Дартык-оол олар саанчыларын ай санында сугт сааларын түнчелин үндүрбейн, чүтө парад тургузары-биле оон сов-хоз төвүңге чорулуптарга, бугуң чарык азы ийи ай болгаш бо фер-маларын каттышкан түнчелн көзү турар.

Совхозтун дирекциязы, партия ор-

А. КУМАЯН.

ИШКИР, АК-АК ШООДАЙЛАРДА ДУК

Чылдын дөзүлери кончүт то-ла билдирин агаар-бойдуштут бис-тин республиканын район, а ха-рын-лаа тус-төз амыл-агыл буру-луга бугуна таарышкан чер-деви-скерлиг, агаар-бойдуштут. Танды синаарынын аразында район төвү Бай-Хаак стурга чөдип келгирге, сын кырында ам-лаа эривөөн хар-дан шык тыгын турар, сөринин аажок, а ол-ла районнуң «Комму-низмнин херели» — колхозче кел-тир, тайга сыны ырап, калар оыттут ховулар, тараа шалдери чаттыла бөр. Ийчангаш бо амыл-агынын девискери чылгы, кур-гаг болганынын ужуру база мын-да.

Майнын төвүңүдө Кочетово стурга кургаг, ийи хүн болган. Колхозтун төп кымылда пункт-зунда мотор даажы, хойларын, хураганынын алгызы динити-тиг-ле чүве. Узун, бедик куу са-райын кырында салгынга эс-төн кымыл тук амыл-ишти улам сөрүк киирип, кайы ырактан-на боску киникип турган. Быжыг уят брустар-биле алаан кажаалал каан сарайнын иштики делгем коридоруңу ортуңунда үзүктөөн, шалаап каан склад өрөөлүн азында тургускан «П-1-10-А»

деп марканы дук презинге анык кыс кырган дүктү шоодайларга тырып сугтуулар, эжиче чүтү бөзгө, ол улут-ла ак-ак шоодай-ларын даштыга республиканын, артедизин, ол амыл-агынын адым, дүктүн сөртүн, өңүн, кы-раан үзөп ойган ал-декир тран-спарантын шалымны басын, аялдалап тур. Ийчангаш турунур аялдалап турда, дөвөрин алаанче бедик үн берген, парлаан бижик-тир, ишкыр, чаа шоодайларын көөргө, чуртун бир улут фабрика-зынын бир склади сагышка кирер болду. Ол склад — өрөөлүн ийи талазынче шөлдүп чоруткан, бир-өөнүн-ле чүс ажыг хой хос кире бөр кажааларга хойлар долу, ол кажааларын, бирөөнүн ийи талазында арыг, чаа баартык-зунда электри хачымы 29, эске-нин ийи талазында база ийи-лг баартыктарда хол хачымы 41 кыргычмар чай-лаа чок амыл-даан, амыл дээрге ийи түлүк. Бөдүүн дүктү, азы тыва хой-ларын дүгү мурнай хооар дээр шын. Бо хойларын дүгү таа-гылаанын хоай берген, а чамдык-тарынын дүгү хөлүн эртер хооаш, галун-улаңу кылдыр чүдүлүдүлү берген, халаанчап чоруту болду. Бо колхозтун хойларыннын хей ке-зи тыва хойлар, мынчанга кыр-гылданы май 23-те-ле эгелөөн. Баштайгы хүннерде бөзүн ийи муң ажыг хой кыргыттыган, дүктүн шынары эки.

Бо дээрге, багай эвес эгелөөш-кин-дир, оң чүтүң-биле тайыл-бырлап болуру? деп айтырыга колхозтун мал экин эш Оюн Са-рыг-оол мынчаар харымалады:

— Колхоз бо чылын 47 тон-на дүктү күрүңге саар план-ны. Ону чедикшигинин күтүсөдир дээр, 48 электри хачымы ийи агрегаттарын, 80 ажыг хол хачы-ларын белеткеп алгаш, делгем

РЕПОРТАЖ

кажааларыг, дук бок-чамга бо-ршас, үргүлүч арыг турар баар-тыктарын, складтарын кыргызла пункттарында кылгаш, хой кыр-гылданын колхозтун дүжүлүгү-дүгүлүгү кыргычмарын хаара тудуп, оларнын хуралин эртерген бис. Ол хураал дүжүлүгүлүгү кыргыч-чылар. Оюн Чырай-туру, Саара Сайын-Белек, Сержинмаа Быра, Оюн Көк-кыс, Чыртаай Чыгак-пан, Караңмай Козуруң олар болгаш эскелер-ла бедиктен хү-лээлгелери ап, социалистиг ча-рыштын эгелечилери болганын. Оларнын сөзү ажылы-биле ка-рышпайн турар, ажылынын шы-нары эки. Электри хачы-биле кыргычмын Оюн Көк-кыс үш хүн дүжүлүгү 191 кг дүктү кыргаш, азы хүнде норма 35 кг турда, оңу 63 кг кылдыр күтүсөдир келген. А кыргаш дүктүн ылгакчынынга бо амылга дүжүлүгүлүгү, ажы-лынга харымсалгалыг болгаш шийиңиң негелдиг эш, комму-нист Салчак Бегинин томулаан бис — дээр, кыргыттыган бугуң-бугуң руно дүктөрүн аңдар-дү-дере туруп көрүп, хынап турган эшче ол анытты (Бирги чурукта).

Кыргызла эртеннин 8 шактан эгелөөш, кежээкиниң 5 шакка че-дир үргүлүчүлөр, а дүштеки чөм бир шактан ийи шакка чөдир бо-лур чуруму доктааткан. Кыргыч-чыларын хүнде норманын, хүн бүрүдө кыргаш дүгүн бижип ту-рар көргүзүп сабыраан асқан. Кодаң бурузунуң кыргызла эр-тирер хүнеринин графини база тургускан.

Кыргызлада аялдалап турар ааваларыга, убааларыга дузала-жыр дээр, үстүкү класстарын

өөреникчилери чөдип келгирге, эш Сарыг-оол оларын тускай дээр, кылдыр үскөш, ол едөккө борбак-талып, борбак-борбак таагылар апарган дүктөрүн хымып, са-вааштар-биле оларын чымыдар хал аялдалап кылдыр тургузуп каан. Оларнын ынчаар кылган дү-дү дүшкө чөдир бөзүн үш шоо-дай чөдө берген. База-ла эр хей-лер!

Дүжүлүгүлүгү кыргычмы Оюн Көк-кыс-биле чутаалажыр дээр, бар чорумла, хып дээр анык, мо-го-шыраак кыс улут кара хойну бир булуңун хилирелер сөөртүп алган кел чыдыра:

— Эй, ачымай. Бижн ышкаш чутаалаптар үнүгү болган болза, аарышканын деп алгырып ийи, нинитин малы база аарып эл-тир-ле болгай — дээрмеңе, сырбаш дээр, хови тургузуп келеш, мой-нуңан чөдөргө, чөдип билир улут хой оң аайы-биле чөпшүлү сүргө кылалаш чорой барды. Малга база эргелгил болур херек деп чонун мөргөн сөзүн анык кыр-гычмы сактып келген боор оң.

Оюн угбай камныг хулуң, энт-тиг кылдыр чытырып алган хо-йнуң соондан бажиче, бажы-дан соонче электри аппаратың хачымы-биле кыргыч турда, хачы бижн дүккө дээр-дөбөс чоруп, бугуң руно дүк холдун аайы-би-ле дүрүлүп турда, шынар-ла мага-лыг. Мал амылынга, хой кыр-гылданынга оң аялдалап келгени оң алды чылдарда чылган бай-лак дүжүлүгүлүгү бир үнелиг талазы каракка көстүп турду, ий-чангаш анык кыргыччылар оң чанынга бо-ла чүтүрүп келген, оң аялдаларын көрө берген ту-рарлар.

Күрүңге кирген эки шынарыг грамм-лаа дүк үнелиг, оң эки шынарыг пөс кылдынар болгай. Колхозтун хойжулары оңу эки билдир, а шынарыг дүк дээрге, кышкы-лаа, чайгы-лаа үдө хой-

жунуң шудурту күш-ажымынын түнчелдир.

— Кыргызда үезинде, хойну чангыс-лаа хүн кажага тургу-зуптар болза, аштай бээр болгай, мынчанга мал хаалында оларже үндүрүп, хүн караа ийиңге ка-дарарга, а кежээки сөрин чөд-жа эгелеп чорда, олардыкы эгелей бөзгө, хой тодуг, сергек болду. Чөдө мынчак, чайын ынчаар ка-дарарга эки — деп, хойжу Оюн Шаранин чутаалады.

№ 1 хойжу бригаданын ко-данарын оң чогууда Берт-Лагда кыргызла пункттарыга июнь 1-де кыргыч эгелөөн. Мында 12 электри хачымы агрегат, чаа склад, ка-жаа бар.

Кыргызда кампанызынын эгел-өөн баштайгы хүнерининга бирөөн бөзүн бөзүн бо төп пунктта 80 ажыг киж аялдалап хүнөөн. Олар дүштөки чөмө хемгелөөн өтү дүгөн, тараа көжө быдаа-лаан муң, элб, шай ишкен. Аялдалап турар кыргычларге бе-леткөөн чүтө дүштөкн чөмнүн ассортиментиң чүтө ийиңг эгө-жил, далгандан кылган кылгалар, чигир, үс, суг аймаа чөмнүн чүтө белеткеп болбазы? деп чөп-түг айтырыга повар Сенденмаа Вилчирин харымы мындыг:

— Ийиңг негелдени колхоз баштаар черинге тургускан мен, а чөптүг негелде бо үеге чөдир хандырткымыс болур-дур.

Шынар-ла, кыргызла эгелөө-нинден бөр недела эрте берген. Пунктта чангыс-ла повар аял-далап, үш километр ырак черден тергелгил айт-биле боду суглап, оттулар ыажын сөөртүп, амыл-га четтикпейн турар.

Кыргычмы хөдөөннөр бирден 6—7 хар чөдир назымы уруула-рын эдериң алган аялдалап ту-рар. Бичи уруулар хой, дүк, чуңгак аразында ойнал турар. Колхозтун 20 орунун эжизинге чүтө бичи урууларын тургузуп, азы сугурда бар, аялдалап болур колхозчуларын бо чутула кампа-нияжа хаара тудар сорулга-биле хей-инти эгелөөшкн-биле база бир аял бажынын аялдын бол-бас бе?

СААЛДА ТУРГУЗУЛГАЗЫНГА ТЕХНИКТИГ АЖААЛДА

«Сельхозтехника» Каз-Хем салбыры 1964 чылдан бээр райондук ажыл-агыйларын сүт-баран фермаларында саалда тургузулгаларын техниктиг ажаалдазын хандырып келген. Ол үедө колхозтарга турган 12 саалда тургузулгаларын чүгө 5-жи ажилдап, оларын чамдымы бөзүн багыт техниктиг байдалга турган. Ылангыя сорар резиналар ажилдагыларын техниктиг ажаалдазын өй-шаанда чорутуу, механизми чүп аштарын чүм-нарын билбей турганын хараа-зында саалда аппаратынын кол-көзү арыг-шевер өвөс байдалга турган.

Колхозтар-биле керээ чаргаанын соонда «Сельхозтехника» салбыры-га саалда аппаратын чыып көөр, четпестерин илдерип чыып, сеп-тээр болгаш өтөп тургузар чекти организацты. Техниктиг хандырылган-да IV разрядтын мастер-электрик болгаш II разрядтын слесарь-чуу-чузу — мындай ий кижи ажилдап турар. Чекте сорар резина калаалар-чөр, саалда аппаратын чазар бол-гаш чыып өтөүзү ууш, бирээни-ле 200 литр ишкери баалынын ий-ванна бар. Бир ваннага каустиктиг сооданын бир хуу эилдирин-биле холанг ийг сүтү сорар резина, сүт шлангаларын чыып чымчадыр, а еске ваннага саалда аппаратын болгаш деми чымчадыр чымчак сорар резина, сүт шлангаларын чуур. Оң соонда кол ажилын кезек болур сорар резина 200 литр сүт-га 1 кг сода кирер хемчээл-биле кыл-ган эилдир-биле чуур. Оң улаш-тыр ону арыг, чыып сүтү сүтүр болгаш 20 хонук иштинде тускай решеткага салыр. Решетка бүрүзүне 40 резина салдынар.

Баштайгы үеде ажил-агыйларга үш яныз маркалыг саалда аппара-тары турган. Ыныг хөй яныз мар-калыг болура, оларын техниктиг ажаалдазын чорудары берге болур. «Сельхозтехника» салбырынын бол-гаш колхозтарын склдарында бар кезектерден агрегаттарын чоруту өзе кылып тургаш, «Д-3М» деп мар-калыг чыгыс аай саалда аппаратын-че шилчээл бис. Бо дээрге артык кезек-терге яныз-буру сортуг, буудула-зынын чорутуу чылдыр болгаш соолуга фондуну тургузар арганы берген. Ам соолуга фондуну 65—65 аппараттар болгаш сүт шлангалары, 10 бөдүрөк кришалары, саалдага ажилгаар 5 бөдүрөк болгаш еске-даа чуудар бар. Бичи урелишкын-нер болу бергенде, ажилгаар артык

кезектер фермаларын боттарында база бар. Саалда тургузулгаларын план-наттыгн техниктиг ажаалдазын чорударына «АЖ» деп хевирин кө-жөр автомастерскаяны эдикти-мас-терлерге быжылган. Ажил-агыйлар-биле чарган керээлери барымда-лаш, графикти тургузуу, саалда тургузулгаларын бүрүзүне он хонукта бир катат техниктиг хандырылган чорудуп турар. Чекте белеккен ап-параттар саалда тургузулгаларын бүрүзүне 8 оңаажыр кылдыр маши-нага чүдүрүп алгаш чорутар. Кө-жөр автомастерскаяны шимчээш-кинип мынчаар тургускан: бир фер-мага саалда тургузулгаларын тех-никтиг хандырылган чоруткан соон-да, слесарь-эдиктиг салбырге келбейн, дараазында фермаже чору-тур. Шап мынчаар 9 санын саалда тургузулгаларын эргип, техниктиг хандырылган чоруткан соонда, сал-бырге ам өтөп. Анаа аппараттар-ын чуулдага дужаагы, райондук өс-ке талазын дескинип чорутар. Ам талада саалда тургузулгаларын саны 8.

Эдикти-мастер фермага келгеш, саалда тургузулгаларын кичээр ажилдап турарын саанчылардан ай-тырар, оң соонда болу хынал кири-тир. Чамдыг кезектерин ол чериге элөр, чүп аштар, а бир өвө эдил шилдатынмас кылдыр үрелген бол-за, чаа кезек-биле солаш, ону салбы-рын мастерскаяга экелгеш кыл-дыр.

Чоруткан техниктиг ажаалданы тускай журналга демгелеп, оң ай-хуну, кандыг четпестерин эткенин, кандыг кезектерин солаанын ай-тыр. Ам үеде салбыр 1500 инектер-ин саап турар 17 саалда тургузул-галыг 10 ферма хандырып турар. Техниктиг хандырылган чорудуп турганын үеинде техникага бую-рекесес чорук чамдык саанчылар-га бар болгаштар. «Тилеэге» колхоз-тун саанчызы Капитолина Архипова, фермада саалда аппараты бар тур-ла, бодунга быжылган инектерин хол-биле саап турган. «Инектин иштиндей бирээни шилип алгаш, ап-парат-биле саап көрөм» деп санал-дым. Ол холу-биле айттышаан: «бир өвө ол инектен бөдүрээ ишти сүтү сааптар болуна, машина-биле саалдага ам буюрар мен» деп ха-рыжыла. Саалда аппаратын алгаш, оң айткан инектин эминин дош-пузларын аппараттыг стаканнын келерипти. 7—8 минута болган-да, саалда доотуп, сүт бөдүрөни дола берген. «Бо-даа кайгамчык чүе-дир,

аааа буюрар мен!» деп, ол саанчы магадп алгырыпты. Ам Капитолинин 72 харыг нези бөзүн чамдыкта урууну орун со-луп, инектерин саалда ашпарды-биле бөзүн саап турар. Ам бистик ра-йоннун фермаларында саанчылар ме-ханиктиг саалда-биле ажилдап ту-рарлар.

Эрткен чылын бистик салбыр саал-да тургузулгаларына 428 техник-тиг ажаалданы чоруткан. Чалгыс техниктиг ажаалданы бөтүнеси, автомашинанын чорун санава, 10 рубль 43 көпөк болур, оң иш-тинде 5 рубль 96 көпөк шалыкка үер.

Техниктиг хандырылган ажил-лаан чорук техниканы өң ажыктыг ажилгаарын колхозтарга хандырган, техниктиг хандырылган кирген бу-гу саалда тургузулгаларын үзүк-те-лишкын чок ажилдап келген. Бо арганы ажыгаанын экономика талазы-биле ажыктын районнун хемчээлгө кым-даа тодаргай са-лаанын кылбаан. Ынчалза-даа ажил-агыйларын фермаларында ажилдап турар кижилерин санын өвөзөткен болгаш оң-биле проду-кцинын бөт-үнесин чингеткен дээрн черде билдиргир.

1966 чылда районнун бүтү кол-хозтары саалда тургузулгаларын техниктиг хандырылган талазы-биле «Сельхозтехника» салбы-рына чыгыларын кингеш. Ол ча-гыгарын хулап ап турар бис.

Республиканын чамдык ажил-агыйларын удуруткучлары бол-гаш инженер-техниктиг ажилдакчы-лары ама чедир механиктиг саалда-нын шилдээни алырынга чогуур ки-чээлгө салбайн турар. Улуг-Хемин «Найрал» совхозунда саалда тургу-зулгалары склдат чыдырда, ферма-ларда кижилер инектерин хол-биле саап келген. Ажил-агый бүрүзүне мындай саалда дилин-биле шил-чир болгаш оң техниктиг ханды-рылган чорудар керек. Аппараттарын септелгезин чо-рударын, кезектерин болгаш ап-параттарын соолуга фондуну тур-гузарына тускай чөк чок болза, саалда тургузулгаларын дөүлүт техниктиг хандырылган чорудуп шыдаас деп чүвени биле чогуур.

А. БЫЧКОВ, «Сельхозтехника» Каз-Хем салбырынын мастер-электрик. И. ОЛДЫРБЕВ, «Сельхозтехника» республика каттыжымшыктыг инженер.

ХӨЙ-НИИТИ АЖЫЛДАРЫ ИДЕПКЕЙЖЭЭН

«Тээли» совхозун Найрал са-дырынын база бир бригаданын тө-вү Дөң-Терек суурда ажил-иш өсө суурлар-биле дөмөй хун бургу хай-ныгып турар. Суурнун чурттакчы-лары өвөш-даа болза, мында амды-ралдын бүтү-ле байдалары тургус-туган. Суурда өтө школа, үзүтүр болгаш аш-чөм бараанынын ма-гасини, чунар бажың ажилдап турар. Бажың бургуз радио, сайылган-ныг. Телефон шугуу база ажилдап турар. Партия болгаш комсомол организацаларын активчилери чоң ортузунда культура, политмассалыг ажилдарын организацтап тургускан.

Оң уламдыдан сөөлү үеде суур-нун чурттакчылары хөй-ниити ажилдарын идепкейлиг кижип, хураң-суглаа, лекция, бөсөзалга болгаш кино, концерттерге хөй-хөй-биле кээп турар алгаш. Суурда парторг Салчак Шимик, башкы ком-мунист Көкөн Намчал, комсомол-чулар Хомушу Буян-оол, Байлак-Долчан, Людмила Чыргал, Бак-кыс Түмөн-оол болгаш өскөдөр-даа идеп-кейлиг хөй-ниитчилер. Партия организацалыг агиткууду, комсомол организацалыг «Комсомолчу прожектор» клубка ай санында ийи ка-тап үндүрүп турар. Орта ажил-иште, амдыралда чедиршиктерин дем-гелештиреш, четпестерин чиди-биле шугуучулар турар.

Көжөкчи школаның 7—8 клас-тарын мында ажиткан. Анаа 21 аны-ктыр өөренип турган. Ук школанын башкылары Хомушу Буян-оол, Сал-чак Түмөн-оол олар кичээлериин та-лазын, шынарлыг эрттиргенер.

Ордумак политшколада ажил ба-заа эки чоруп турар. Оң пропаган-диз башкы Көкөн Салчакына Нам-чал хулаалгезин ак сеткилдиг, кызы-маккай күөсөдип, кичээлериин рес-публиканын, районнун, совхозтун болгаш тус черин ажил, амдыра-лы-биле холбап, бедик денелде эр-

тирп турар. Политиктиг өтө школа-да 18 дынакчылар бар. Олар кол-лук-ла коммунист болгаш комсо-молчулар. Суурнун аныктыгы чыгып ал-гаш, концерттерин белекпел, клубка оюннарын организацтап, кезээлери эрттирп турарлар. Соун концерт-терин суурга болгаш кожомында фер-мага көртүскенер. Айтырыг, хары болгаш тематиктиг кезээлөр, ном-чула конференцияны солун, бедик утка-шынарлыг болуп эрткелзөн.

Шап мындай дыштанылга кезээлери организацтап эрттиреринге баш-кылар, комсомолчу аныктыр болгаш өскөдөр-даа идепкейлиг кижип ту-рарлар. Суурда Людмила Чыргалга уду-рткан хөжөкчелер чөүлөш школанын бүдүн өвөрдилге чыгып дүзүзү-даа шөкө ай, дыштанылга санында иштин чугайлап берип турарын дем-гелесес аргажок. Хөжөкчелер шко-лазы чугайлап аргалаанында ангы-да, школа чанынга чыткан бөш маши-на чүгү бүдүн мышты топкытатп кап бергенер.

Моон мурунда мырыңай-ла чү-ден-даа чыдып каап турган бистик бо сууруста сөөлү чылда хөй-ниити ажилдарын бедик көдүрү-генин, чоңуң суугураанын ула-гатын чугалаас аргажок деп, Салчак Шимик чугалап ту-рар. Чоң ортузунга таймбыр ажилын чорударына партия райко-му база-ла улуг дузаны чедирп ту-рар. Райкомун ажилдакчылары СЭКП-нин XXIII съездинин мате-риалдарын талазы-биле лекция-ларын номчуп берип, бистик ажил-ижи-биле танылып, аныктыг сү-мелерин-даа бергенер.

Район төвүнүн болгаш «Тээли» совхозтун Найрал салбырында-ла олаалаш бо бичи суурга моон мурунда чылдарда чалгаарыг, корум-чүрүм кошкып турган. Сөөлү

чыда мында хөй-ниитин идепке-йин көдүргени-биле аргалаар, ко-рум-чүрүм үзөр чоруктарын чикте-рин, чоңуң культуразынын дыка бедээнин демгелесес аргажок. Ын-чангаш бо «ыржым булуну» ак-тивчилер дөмдүрүп өттүрүг.

Б. БАРБА.

Бай-Тайга район.

Кыргыздага белен

Бо чылын эргелет күрүңгө 248 тонна дүктү дужаар планын. Эрт-кен чылын бо чугула ажил биске четпес организацтагынан ол чет-пестерин каттапалаанын кичээлгө ий салып келген бис. Ынчангаш чамдык ажилдар кылдыган. Май айда Кызылга болган дүк мылгамчы-ларын сеппирларына эргелеткен 4 кижин өөренип чорав. Таңдымын дүжуга станцияларга 4 бөнтөр-ларын өөренип алган бис, олардан алыска ийи кижин Иркутск хоорайга эрттирген шерстөвтерин кыска куусаалыг күрүзү дооскан келген. Бо чылдың кыргыздагына ук ажилга мурунку чылдардан бээр ажилдап келген дүжугалыг кыр-гыкчыларын, мылгамчыларын, шер-стөвтерин хаара тудар бис.

В. ВТОРУШИН, Таңдымын көдө ажил-агый бөдүрүгө эргелеткен зоотехник.

Эки эгелээшкн

Өвөрдилге-кижиңилдегит ажил-га школаның турт-шылчыл музейи чугула ролдуг дээрин амдырал балыткан. Хөвү-Акс 8 чыл школа-зынын төгү башкысы Валентина Александровна Забелинанын арга-дуржуга алаа шуут хамаарып.

Школа музейин тургузар дөш үш чыл иштинде улуг ажилды өөр-еникчилер кылган. 400 көкөс яны-м-буру экспонаттар чыгылган. Музей «Хөвү-Акс» төгүзү. «Тыва» — Ада-чүтүт. Улуг дайымын үе-яныда. «Тыва» чоңуң эрткен бол-гаш амы амдыралында. «Бистик че-ри-вистик бөдүс» эрткенер деп 5 салбырды. Музейин ийи элчөк-биле ажилдарын башкылар чөүлөш болгаш пионер дружиназы шилдир-лзөн. Чүгө дие, баштай чылдыган экспонаттарын болгаш литерату-раны башкылар уруктарга ажилга эгелей берген.

Ынчангаш музейин баштайгы элчөк Тилеэге хунуң байырла-рын таварыштыр ажиттыган. «Ты-ва» чоңуң эрткен амдыралында деп этнография кезээ, «Хөвү-Акс» деп казар байланта, үзүкү бол-гаш дүжуга амыланы деп бөдүс кезээ, «Хөвү-Акс» суурун төгүзү, «Бистик» школаның төгүзү деп стендлер бар.

Музейин ажитканы — бо тала-зы-биле ажилдын чедиршиктер-лар. Тыва чоңуң ажилдарын хөйү чыгыны дика өөрүчүлүг-дүр, чүгө дие, мында национал ховар экспо-наттарын ам чыгбас болза, моон со-гар олар шуут тымылган баар.

«Тыва» кобальт» комбинат ажил-дагы кирип, үзүтүрүг топ алар чылда черде аргалар болгаш ажил-чар чугулар хөй. Октябрын 50 чыл оюн таварыштыр бөдүлү музей-ин чоңа бараалганын шыдаар дээр-зиге чыгыштыр турбас.

Экспонаттарын чыгыныга ала-бер-лерден: Елан Ыгала, Селен Сурун-на, Хурума, Сарыг-чөк болган оон-да өскөдөрүн ажи киришкелди демгелетип чугула. Чалгы дыш-танылда школа музейин экспонат-тарын немей чымар. Эки эгелээшкн өчсө соруглаанын черде чедер.

Оюн КОРОДА, башкы.

Хорамча хөй, чүгө дие...

Иитинин малын ажаалгазы кошканында болгаш эрткен кыш-ка белекел даа четпес болганын-да «Тере-Хөл» колхозтун муң ажит баш хөй, хурагын чалдыгыт таварышкан. Мал чедирин мында өвөш белеккен, кажаалар чедиреш тур-ган. Кыжын хар уугу дүшкен. Кыш дүзүзүндө малга чедиртир чиртир чөт турбаанда болгаш бар олардын угааымын ажилгаанда, берге-дөшкүн таварышкан.

Артель баштаар черинин (даргазы Х. Себен) мал ажилчыга сагыш алышкыны чогуур негелдээниг чет-пейн турар. Баргынын, Устуу-Балык-тыгын, Шынаанын денскаарыне турган мылгыштыр бола малдан бөзүн 60 баш хоран. Алдым-Балыктыг-да хойжу бригаданын үш бригадирлери халашкан боордан башка, оң ажилы ам-даа эилжип шыдаан турар. Кол-хоз чалын малды эки семиртпейн, дус, куужур-биле хандырайн турган.

Сарыг-Хөл сүт-бараан фермазына инек кажаазын, Арташ-Орпашка 150 молдурга кирер кажааны тударын баштаар чөр шилдирлзөн турган. Ындыг-даа болза, ол туугулар мынча-га чедир кылдыныма. Шаг-үе бил-диртпейн эртип, июнь ай үнүп кел-

ген. Ам даргалар чүп болоп турар иргт! Кышка белекел-ле хөй. Ону хөдөлдирп башкары, организацта-рын удуруткучлардан хамаарып.

Инектин тарып бөөздүр ажил март-ла эгелээр ужурут турган. Ындыг-даа болза, май төңүжөге чед-ир кылдыган чүе чыгыс-даа чөк. Колхозта кызыр инектерин хөйү-биле санп болур. Ындыг боорга мал ажи-лын канчап экижилип алыры? Ам-дымында малын күжү дөтлөп шы-дааан. Кыжын арып баксырап малды дүрген дөтлөп кирип алыры мындай белек бе? Артель элти, сүт-тү күрүңгө өвөш саткан.

Сиген белектер ажил узавас эгел-дээр болгай. Ындыг түрбүжө, кеңи-дере белеккен, арылап аштаан си-ген шөлү өвөш. Септеттиген маши-на, дүрбаш чыгыс-даа чөк. Кышка амдыгаштан белекел кылдыр өдөк бөлүшкүнү болгаш кургандыктын шоолуг өвөс. Артель баштаар чери, партия организацалы мал ажилы-га мергежилдиг, шыламык кижиле-рин шилип тургуспап, агитас-масса-лыг, кижизилдиг ажилды кууд деннедиг чорудуп келген болгаш колхозчуларын күш-ажылы хай-нымын көдүрбөн. Малдын хо-рамчазы хөй, чыдагаанын үстүңө фактылар тодаралып турар. Колхоз бөдүрүгезинин ажилын өки органи-зацтаар болза, четпестерин чалды-рынын аргалары бар.

Чап ДАМДЫН, хойжу.

Хөй уругларлыг иелерни „Иениң алдары“ орден-биле болгаш „Иениң медалы“ медаль-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Советинин Президиумунун ЧАРЛЫ

- (Улапчымы. Эгеш № 131 «Шында»).
- Чедир уругларын төрзөн болгаш кижизиккен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ
1. Монгуш Маскым-ооловна Амыр-«Чыраа-Бажы» совхозтун ажилчыны.
 2. Алай Сундубановна Куулар-«Тыва» совхозтун ажилчыны.
 3. Барымаа Шартамова Куулар-Ленин аттыг колхозтун колхозчуу.
 4. Кызыл Мыяковна Монгуш-Ленин аттыг колхозтун колхозчуу.
 5. Намчалбаа Саремаа Монгуш-«Сүт-Хөл» совхозтун ажилчыны.
 6. Ады уругларын төрзөн болгаш кижизиккен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЫН I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ
 1. Куулай Багай-ооловна Монгуш-«Сүт-Хөл» совхозтун ажилчыны.
 2. Чымынча Чамбаловна Монгуш-«Чыраа-Бажы» совхозтун ажилчыны.
 3. Чымынча Чамбаловна Монгуш-«Чыраа-Бажы» совхозтун ажилчыны.
 4. Сөзөмпаа Давдагайовна Ондар-Ленин аттыг колхозтун колхозчуу.
 5. Алай Полат-ооловна Сат-«Тыва» совхозтун ажилчыны.
 6. Дүү-Дарыг Лосумаа Сат-«Сүт-Хөл» совхозтун ажилчыны.
 7. Бичип-Урут Беган Тууш-Ленин аттыг колхозтун колхозчуу.

- Беш уругларын төрзөн болгаш кижизиккен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЫН II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ
1. Баян Мамыковна Донгак-«Чыраа-Бажы» совхозтун ажилчыны.
 2. Ошкү-Саар Бады-Хөө Кара-Сал-«Большевик» колхозтун колхозчуу.
 3. Алаал Удал-ооловна Монгуш-«Сүт-Хөл» совхозтун ажилчыны.
 4. Балпык Курбановна Монгуш-Ленин аттыг колхозтун колхозчуу.
 5. Кок Доржуевна Монгуш-«Иенра» колхозтун колхозчуу.
 6. Манмаа Чылаесовна Ооржак-«Сүт-Хөл» совхозтун ажилчыны.
 7. Александрна Кунгаева Сарыглар-«Сүт-Хөл» совхозтун ажилчыны.
 8. Арагачы Суваковна Тууш-Ленин аттыг колхозтун колхозчуу.
 9. Алдын-Хавак Кара-Баштыговна Ховалыг-«Чыраа-Бажы» совхозтун ажилчыны.
 10. Кувеемаа Агбаановна Ховалыг-Чадана хоорайда өг-бүлө ээзи.
 11. Билетт Марта Ховалыг-«Сүт-Хөл» совхозтун ажилчыны.
 12. Валентина Трофимовна Юкешко-Чадана хоорайда өг-бүлө ээзи.
- ТАНДЫ РАЙОН
- Сес уругларын төрзөн болгаш кижизиккен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ
1. Елена Имандровна Шульгина-

- Марачёва суурда өг-бүлө ээзи.
- Чедир уругларын төрзөн болгаш кижизиккен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ
1. Кунгаай Сарбеевна Оругт-Алаа суурда өг-бүлө ээзи.
 2. Алды уругларын төрзөн болгаш кижизиккен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЫН I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ
 1. Антонова Михайловна Гусева-«Тилеэге» совхозтун ажилчыны.
 2. Салымаа Лодяева Дажисап-Сосновка суурда өг-бүлө ээзи.
 3. Пикнин Адыловна Оюн-«Ме-жегел» совхозтун ажилчыны.
 4. Сара Тендип-ооловна Сандан-маа-Кочетово суурда өг-бүлө ээзи.
 5. Зинаида Ивановна Терентье-ва-«Совет Россия» колхозтун колхозчуу.
- Беш уругларын төрзөн болгаш кижизиккен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЫН II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ
1. Федосия Федоровна Каротки-на-№ 43 туугу эргелеткен ажил-чыны.
 2. Мария Афанасьевна Мерзлюкова-«Кодэ» ажил-агыйнын дүжуга ста-нциялыг ажилчыны.
 3. Кудур-кыс Сергелеовна Мон-гут-Березовка суурда өг-бүлө ээзи.
- (Улапчымы).
- Тыва АССР-ниң Дээди Советинин Президиумунун даргазы Б. ДОЛЧАНМАА.
- Тыва АССР-ниң Дээди Советинин Президиумунун секретары К. ДИГГА.
- Кызыл хоорай, 1966 чылдың май 18.

4. Кара-кыс Лопсановна Оюн-Сосновка суурда өг-бүлө ээзи.
5. Кок-кыс Ивановна Оюн-Алаа суурда өг-бүлө ээзи.
6. Серемаа Сүрүчюнова Оюн-«Кодэ» ажил-агыйнын дүжуга ста-нциялыг ажилчыны.
7. Сенчи Бакуловна Саая-Кур чер суурда өг-бүлө ээзи.
8. Минчеймаа Сарбеевна Самба-«Кодэ» ажил-агыйнын дүжуга ста-нциялыг ажилчыны.
9. Евдокия Трофимовна Смоляко-ва-Кур чер суурда өг-бүлө ээзи.
10. Тамара Сергеевна Сүдөр-оол-Шамбалыг школазынын башкысы.
11. Елена Афанасьевна Толчи-нина-Владимировка суурда өг-бүлө ээзи.
12. Елена Ильинична Тутатчикова-Сосновка суурда өг-бүлө ээзи.
13. Екатерина Петровна Тырыш-кина-«Кодэ» ажил-агыйнын дүжуга ста-нциялыг ажилчыны.
14. Норж-кыс Каппинова Хер-теш-«Элегес» суурда өг-бүлө ээзи.
15. Мария Ланжеевна Чуладум-«Кодэ» ажил-агыйнын дүжуга ста-нциялыг ажилчыны.
16. Зоя Бады-Хөө Эпик-«Кодэ» ажил-агыйнын дүжуга ста-нциялыг ажилчыны.

IC-00887